

ULUSLARARASI GÖÇ VE AFGAN GÖÇMENLER ÖRNEĞİ The Example of International Migration and Afghan Immigrants

Kutay ÜSTÜN*
Berivan VARGÜN**

ÖZET

Tüm dünyayı ilgilendiren ve önemli bir sosyal hareketlilik ve değişim sürecini de beraberinde getiren göç olgusu, tarih boyunca ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerle gerçekleşmiştir. Göç nedenleri kadar sonuçları açısından da önemli bir konudur. İçinde yaşanan toplumsal süreçlere göre değişen boyutlarıyla göç, tarihin her döneminde çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır. Özellikle, savaşlar, çatışmalar, siyasal baskılar gibi nedenlerle insanlar göç etmektedirler. Türkiye göç dalgalarından yoğun bir şekilde etkilenmektedir. Afganistan coğrafyasında yaşanan çatışmalar, iç karışıklıklar, politik ve ekonomik nedenlerle Afganistan'dan yoğun bir göç dalgası Türkiye'ye gelmektedir. Uluslararası koruma başvurusu yapan göçmenler arasında, Afgan göçmenler ilk sırada yer almaktadır. Türkiye'nin Afganistan'dan göç ile gelen göçmenler için hem bir hedef ülke hem de transit ülke konumunda olması, uluslararası koruma arayışında olan Afganların Türkiye'ye göçlerinde etkili olmaktadır. Çalışmada Van üzerinden giriş yaparak Ankara'ya gelen ve burada yaşayan 20 Afgan göçmenle derinlemesine görüşmeler yapılmış, göçmenlere Kartopu Örneklem Tekniği ile ulaşılmıştır. Akrabalık, arkadaşlık, aile bağları gibi göçmen ağları, göçün akışını etkilemektedir. Afgan göçmenlerin çoğunlukla belirli mahallelerde yaşamayı tercih etmeleri dikkat çekicidir. Göçmen gittiği yere tüm değerlerini beraberinde götürür. Bu yüzdendir ki göç, kültürel ve toplumsal etkileri olan bir olgudur.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Yerleşim, Network, Kent

ABSTRACT

The phenomenon of migration, which concerns the whole world and brings along an important process of social mobility and change, has occurred throughout history for economic, social, political, and cultural reasons. Migration is an important issue in terms of its consequences as well as its causes. Migration, with its dimensions changing according to the social processes experienced in it, has emerged in various forms in every period of history. In particular, people migrate due to reasons such as wars, conflicts and political pressures. Due to the conflicts, internal turmoil, political and economic reasons in the geography of Afghanistan, an intense wave of migration comes to Turkey from Afghanistan. Afghan immigrants take the first place among the immigrants who apply for international protection. The fact that Turkey is both a destination country and a transit country for immigrants from Afghanistan has been influential in the migration of Afghans seeking international protection to Turkey. In the study, in-depth interviews were conducted with 20 Afghan immigrants who came to Ankara through Van and lived here, and the immigrants were reached by Snowball Sampling Technique. Migrant networks such as kinship, friendship and family ties affect the flow of migration. It is noteworthy that Afghan immigrants mostly prefer to live in certain neighborhoods. The immigrant is the one who takes all his values with him wherever he goes. That is why migration is a phenomenon that has social and cultural effects.

Keywords: Migration, Immigrant, Settlement, Network, City.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, kutayustun@ardahan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2572-2264

** Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, berivanvargun@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-8984-3607

Geliş/Received: 15/05/22

Kabul/Accepted: 09/06/22

Üstün, K & Vargün, B. (2022). "Uluslararası Göç ve Afgan Göçmenler Örneği", BELGÜ, Sayı 6, ss. 76-86.

Giriş

Sosyal bir olgu olan ve küreselleşmeyle birlikte boyutları genişleyen göç olgusu, insanlık tarihi kadar eskidir. İçinde yaşanan toplumsal süreçlere göre değişen boyutlarıyla göç, tarihin her döneminde çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır. Pek çok disiplinin çalışma konusu olan göç olgusu, içeriğinde pek çok tanım, terim ve kuram barındırır. Disiplinler arası bir kavram olan göç, yapısı gereği farklı anlamlar içermektedir. Marshall'a göre göç, "Bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini" içermektedir (1999, s. 685).

Göç, "uluslararası bir sınırı geçmek veya bir devlet içinde yer değiştirmek" olarak tanımlanır. "Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna; mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir" (Perruchoud ve Redpath, 2009, s. 22). Akgür, göçü, "Belli bir yerleşmede yaşayan nüfusun belli bir kesiminin çeşitli nedenlerle, bulunduğu yerden kalkıp başka bir yere yerleşmek üzere ya da nispeten sürekli olarak gitmesi" olarak tanımlar (1997, s. 41). Yalçın'a göre göç "ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli, yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir" (2004, s. 13). Göç olgusu, göç alan ve veren toplumu etkileyen, çok boyutlu bir konudur. Everett S. Lee'ye göre göç; "genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı bir ikamet değişikliği"dir. Lee, burada göçlerin; hareketin mesafesi, iç göç, dış göç, gönüllü vs. olmasının bu tanım açısından kısıtlama getirmediğini belirtir (1966, s. 49). Tutar ve Özyakışır'a göre en basit tanımıyla göç, "insanların bir amaca yönelik olarak buldukları mekânı terk etmeleridir. Diğer bir ifadeyle göç, birey veya toplulukların bir yerden, ülkeden veya toplumdan başka bir yere, ülkeye veya topluma gitmeleridir. Buna göre göç, yatay hareketliliğin yoğun şekilde yaşandığı bir hayatı gerektirmektedir" (2013, s. 31).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu içerisinde göçün tanımı, "Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı" ifade etmektedir (YUKK m.3/1-ı). Kanun içerisinde tanımda geçen "yabancı" kavramı "Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi" olarak ayrıca tanımlanmıştır (YUKK m.3/1-ü). Bu tanımlar 2016 yılında yayımlanan Türkiye Göç Raporu'nda da aynı şekilde yer almıştır (Türkiye Göç Raporu, 2016, s. 21).

Sosyal, kültürel, politik, ekonomik boyutlarıyla çok yönlü bir olgu olan göç, pek çok sebebe dayalı olarak gerçekleşse bile fiziki bir hareketliliğin çok daha ötesindedir. Göçün nedenleri, göç şekli, göçün hareketlilik boyutu, göçle ilgili teorilerin biçimlenmesinde etkili olmuştur. Küresel ölçekte çeşitli nedenlerle yaşanan göç olgusu ve çevresinde gerçekleşen değişim, dönüşüm süreçleri, göç alanında disiplinler arası çalışmaların yapılmasına ve kuramlar geliştirilmesine de sebep olmuştur.

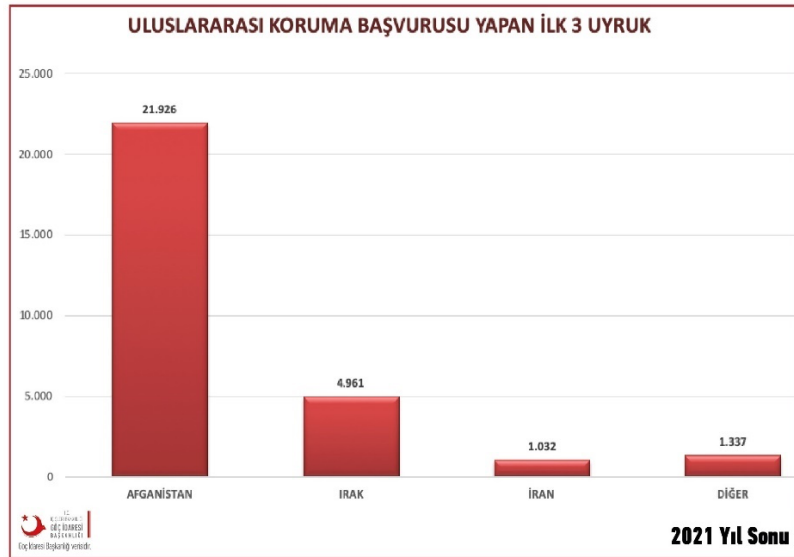
Göç türlerinin tanımlanması ve kategorize edilmesi oldukça karmaşıktır. Çeşitlenen göç sebep ve süreçlerinin değişik sonuçlara yol açması, göçü bir nüfus hareketinden öte bir sosyo-kültürel değişim olgusu, ekonomik bir dönüştürücü haline getirmiştir. Farklı göç tiplerini ortaya çıkaran etkenler temel olarak göçün nedenleri, aktörleri ve mekanizmaları tarafından belirlenir. Uzaklık faktörüne göre göçler, iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılırken, göç etme biçimlerine göre ise göçler, bireysel, kitlesel ve zincirleme olmak üzere üçe ayrılabilir. Akım yönüne bağlı olarak göç olgusu kırdan-kente, kentten-kente, kırdan-kıra ve kentten-kıra olarak sınıflandırılabilir (Kaygalak, 2009, ss. 10-13). Göçler; iç göç, dış göç-uluslararası göç, zorunlu göç ve gönüllü göç olmak üzere genel hatlarıyla da

sınıflanabilir. Giddens, bir ülke sınırları içerisinde yerleşmek üzere bir yerden başka bir yere yer değiştirme hareketini iç göç; bir ülke sınırlarını terk ederek bir başka ülkeye yerleşme sürecini dış göç olarak tanımlar. Bunun yanında dış göçün, kaynak ülke ile hedef ülkeyi birbirine bağlayarak küresel göç örüntülerini meydana getirdiğine dikkat çeker. Göç hareketleri, toplumun etnik ve kültürel farklılığına eklenmekte ve demografik, ekonomik ve toplumsal yapıdaki dinamiklerin biçimlenmesine yardımcı olmaktadır. *The Age of Migration* (Göç Çağı) adlı eserlerinde, göçü farklı bir perspektiften açıklayan Castles ve Miller, göç olgusunun, çok boyutlu, göç alan ve göç veren ülkedeki herkesi etkileyen bir eylem olarak tanımını yaparken göçün, ekonomik, politik ve şiddet gibi pek çok faktörden kaynaklandığını belirtmektedirler. Castles ve Miller'e göre, çağımızda yaşanan göç olayları beş temel eğilim göstermektedir. Bunlar; Göçün Küreselleşmesi, Göçün Hızlanması, Göçün Farklılaşması, Göçün Kadınlaşması ve Göçün Siyasallaşmasıdır (1998, ss. 8-9).

Göçün nedenlerini açıklamaya çalışan teorilerin en çok bilinenlerden biri itme çekme teorisidir. Everett S. Lee, bu kuramında göç sürecinde yaşanan mekândaki itici ve çekici faktörlere odaklanırken gidilmesi hedeflenen mekândaki itici ve çekici faktörlere de odaklanarak göçün nedenlerini açıklamaya çalışır. "A Theory of Migration" adlı çalışmasında Lee, göçe yol açan faktörleri; yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller ve bireysel faktörler olarak sıralar (1966, s. 50). Lee'ye göre insanlar göç kararı verirken bu faktörleri dikkate alırlar. Castles ve Miller, göçün sebepleri arasında, düşük gelir ve düşük yaşam standardı, ekonomik fırsatların yokluğu ve politik baskıları itme faktörleri olarak yorumlarken, yüksek kazanç, iş gücü talebi, ekonomik fırsatlar ve politik özgürlükleri ise çekme faktörleri olarak yorumlar (Castles & Miller, 1998, s. 20-21). Zolberg, geçmişteki ve günümüzdeki göçlerin çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru olduğunu belirtmektedir (1983, s. 9). Abadan Unat ise göç akımının çevreden merkeze doğru olduğuna dikkat çekerken, dünya sistemleri kuramına göre uluslararası göçü, kapitalist gelişmenin neden olduğu kopma ve yer değiştirmelerin doğal sonucu olarak görür (2002, s. 15). Göç Sistemleri kuramı ise göç akışının amaçlarının sorgulanması ile bütün ilişkiler ağını ele alan çok boyutlu bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, göç alan ve veren ülkeler arasındaki ilişkiler, kültürel bağlantılar, aile ve toplumsal ağlar, devletlerin karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesi söz konusudur (Castles & Miller, 2008, s. 36). Massey ve ark., Göç Sistemleri kuramını, yaklaşımlar arasında genelleme yapabilme yeteneğine sahip ve pek çok yönden hipotez ve öngörüler ortaya koyabilen bir teori olarak görmektedir. Bir uluslararası göç sistemi büyük ölçekli göçmen akımının bulunduğu göç veren ülkelerle, bir veya birden fazla göç alan ülkelerden oluşan bölgeyi ifade etmektedir. Göç sistemleri teorisinde göç akımlarının zaman ve mekâna göre tutarlı ve istikrarlı bir yapıya sahip olması beklenmektedir. Göç sistemleri kuramına göre iki ülke arasındaki göç akımı, genel olarak geçmişte var olan ticari, siyasi, kültürel ve sömürgecilik gibi çeşitli bağlantılar ve ilişkilerden kaynaklanır ve bu ilişkilerin bir sonucu olmasından dolayı göç sistemi içerisinde yer alan ülkelerin, coğrafi yakınlığının pozitif etkisi olmakla birlikte bu ülkelerin coğrafi olarak illaki birbirlerine yakın olmaları gerekmez, aralarında ticari, ekonomik ve siyasi ilişkiler kurulu olan ülkeler açısından coğrafi uzaklık göç akımının oluşumu için bir engel değildir (Massey vd., 2014, ss. 33-34). Göç sistemleri kuramı, uluslararası ilişkiler, uluslararası ticaret ve ülkeler arasındaki göç trafiğini düzenleyen veya kontrol eden geniş çaplı kurumsal birtakım faktörleri ifade eden makro yapılar ile mikro yapıların etkileşimlerini içerir. Makro yapılar içerisinde; göç alan ve göç veren ülkelerin göçü kontrol etmek ve düzenlemek amacıyla yaptıkları kanunlar, ülkeler arası siyasi ve ekonomik ilişkiler ve düzenlemeler dahil edilmektedir (Castles & Miller, 2008, s. 37). Massey'e göre "ülkeler politik kargaşaya, ekonomik dalgalanmaya veya sosyal değişime yanıt olarak sisteme dahil olabilirler ya da ayrılabilirler" (Massey vd., 2014,

s. 34). Burada mikro yapılarla kastedilen ise göç süreci ve sonrasında karşılaşılan sorunlarla mücadelede göçmenler tarafından enformel şekilde geliştirilen toplumsal ağlara atıf yapılmaktadır. Akraba, aile, arkadaş, cemaat gibi toplumsal ilişkiler aracılığıyla, ekonomik ve sosyal açıdan yardımlaşma sağlanmakta ve enformel toplumsal ağlar çerçevesinde gidilecek ülke hakkında bilgi, iş bulma, çevreye, topluma ve kültüre uyum sağlama gibi konularda gerekli yardımlaşma ve bilgi alışverişleri ile göç süreci gerçekleşmektedir (Castles & Miller, 2008, s. 37). İlişkiler Ağı (Network) kuramıyla benzer şekilde göç sistemleri kuramı içerisinde de mikro yapılar ölçeğinde değerlendirilen göçmen ağları, göç kararının alınmasından itibaren göç üzerinde önemli etkiye sahiptir. Bu açıdan bakıldığında, göç kararı bireysel bir karar değil, aile tarafından alınan bir karardır. İlk giden göçmenin göç zincirini başlatması ve bu zincirin oluşması daha sonra onları takip edecek göçmenlerle göç akımını sürekli hale getirecektir. Mikro yapılar içerisindeki ağlar (aile, akraba ve arkadaş gibi), göç sürecinin göçmenler ve aileleri açısından daha güven içerisinde sürdürülmesini sağlamaktadır (Castles & Miller, 2008, s. 38). Göçü, şimdiye kadar bahsi geçen kuramlardan farklı olarak göçmen ve göçmenlik üzerinden anlatmaya çalışan İlişkiler Ağı (Network) kuramına göre öncü göçmenler, göç alan ve veren ülkeleri birbirine bağlayan bir alt yapı oluştururlar. Bir toplumdaki ilk göç edenlerin yani öncü göçmenlerin, gittikleri ülkenin toplumsal ve siyasal yaşamına katılım göstermek için birtakım engellerin üstesinden gelmek zorunda kalmakla birlikte henüz yabancı oldukları toplumda çıkarlarını savunmak ve dile getirmek için de bir araya gelmeye ihtiyaç duymaktadırlar (Faist, 2003, ss. 179-180). Arkadaşlık, akrabalık gibi bağlarla, göçmenler ve yerleşik halk arasında toplumsal ve sosyal yaşam içerisinde çeşitli şekillerde kurulan ilişkilerin yaratacağı ağ içerisindeki iletişim olanakları, yardımlaşma, göç edilen yere dair bilgi akışı sayesinde göç etmenin maliyet ve riskleri düşecektir. Belirli bir yerde bulunan göçmenlerin sayısı, belirli bir eşiği aştıktan sonra göç akış hızı artacak ve göçün maliyet ve riskini düşüren ağ ilişkilerinin kurulması ise kolaylaşacaktır (Massey vd., 2014, s. 28). Gurak ve Caces, göçmen ağlarının spontane ve geçici olmadıklarını ve bu ağların, ilişkilerin büyümesi ve gelişmesiyle zaman içerisinde büyüyen bir yapıya sahip olduklarını değerlendirirken ağa dahil olan bireylerin bu katılımlarını kavramsallaştırmadıklarını, hatta katılımlarını tanımlamada “ağ” kelimesini hiç kullanmadıklarını belirtirler (1992, s. 152). Gurak ve Caces’ e göre göçmen ağlarının önemli fonksiyonları vardır. Bunlar; göçün maliyetini düşürmesi, göç nedeniyle ortaya çıkan, çıkabilecek olan aksaklıkları azaltması, göçmenlerin geldikleri toplumla bağlarını devam ettirmesini sağlaması ve koruması, nereden nereye göç edileceğinde rol oynaması ve göçmenlerin yerleştikleri yere adaptasyonun sağlamasıdır (s. 153). Göçmen ağlarının göç üzerinde önemli olumlu etkileri bulunmaktadır. Gittiği yerde kimsesi bulunmayan bir göçmen ile kendisine yardımcı olabilecek tanıdıkları, akrabaları, yakınları, arkadaşları bulunan bir göçmenin durumu farklıdır. Yalçın’a göre bir yere ilk defa göç eden öncü göçmenler, göçün yarattığı sorunlarla, en çok baş etmek zorunda kalan kişilerdir bununla birlikte bir süre geçip ağlar kurulduktan sonra, yeni gelen göçmenlerin, onların geçmişte karşılaştığı sorunlarla karşılaşmaları engellenmektedir (Yalçın, 2004, ss. 52-53). Gurak ve Caces’e göre göçmen ağlarının en önemli işlevi göç edilen yere adaptasyondur. Adaptasyon kısa dönemde göç edilen yerdeki zor koşullara uyum, uzun dönemde ise göç edilen yerdeki belli başlı toplumsal kurumlara entegrasyonu ifade etmektedir. Göçmenler yerleştikleri bölgede dışa kapalı ve komünal bir yapı oluşturduklarında ise göçmen ağlarının varlığı entegrasyon sürecini olumsuz etkileyebilmektedir (Gurak & Caces, 1992, ss. 153-155). Göçmen ağları, “kendilerine katılanları, içinde buldukları ülkenin toplumundan yalıtımda önemli araçlar sağlarlar.” Yalçın’a göre bu durum kurulan ağların bir sonucudur ve bilinç dışı gerçekleşmektedir (Yalçın, 2004, s. 54). İlişkiler Ağı (Network) kuramına göre göç

dalgaları iki ülke arasında kurulan ağı harekete geçirmekte ve sonradan göç edenler, kendilerinden önce göç edenlerin tecrübelerinden faydalanmaktadırlar. Burada açıklanmaya çalışılan kuramlar, referans niteliği taşımakla birlikte, göç olgusunu açıklayan kuramlar elbette ki çalışmada bahsedilen kuramlarla sınırlı değildir. Günümüzde göç, dünyanın pek çok ülkesini derinden etkileyen ve tartışılan bir konudur. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, ülkelerinden göç edenlerin sayısındaki artış oranının oldukça yüksek olması, dünya toplumları için yadsınamaz bir gerçek olarak varlığını sürdürmektedir. Birleşmiş Milletler verilerine göre bu artış, son 20 yıldaki hızıyla artmaya devam ederse dünyadaki uluslararası göçmenlerin sayısının 2050'de 405 milyona ulaşması beklenmektedir (Türkiye Göç Raporu, 2016). Küresel toplumsal değişim sürecinin bir belirtisi olan uluslararası göç, insanların dünya üzerinde kitleler halinde hareket etmesine sebep olmaktadır (Buffoni, 2017, s. 325). Doğal afetler, kıtlık, kuraklık, iklim değişikliklerinin yanı sıra toplumlar ve devletler arasında yaşanan çatışma ve savaşlar gibi pek çok nedenden kaynaklanan zorunlu göçler aynı zamanda kitlesel göç hareketlerini tarif etmekte ve referans olmaktadır. Bununla birlikte etnik, siyasi veya başka sebeplerle ortaya çıkan iç savaşlar, iki ülke arasında çıkan savaşlar ve kargaşanın neden olduğu göç de zorunlu göç kategorisinde değerlendirilmektedir (Özyakışır, 2013, s. 12). Özellikle savaşlar, çatışmalar, siyasi baskılar gibi nedenlerle insanlar göç etmektedir. Türkiye bu göç dalgalarından yoğun bir şekilde etkilenmektedir. Özellikle Afganistan ve Suriye gibi ülkelerde yaşanan savaş, şiddet gibi çok ciddi sorunlar nedeniyle insanlar ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Suriye'deki iç savaş nedeniyle ülkesini terk eden 5,6 milyon (5,682,097) Suriyelinin 3,7 milyonu (3,724,240) Türkiye'ye gelmiştir (UNHCR, 2022). Afganistan coğrafyasında yaşanan çatışmalar, iç karışıklıklar, politik ve ekonomik nedenlerle Afganistan'dan yoğun bir göç dalgası Türkiye'ye gelmektedir.

Şekil 1: Uluslararası koruma başvurusu yapan ilk üç uyruk (Göç İdaresi Müdürlüğü, 2022)

Göç İdaresi verilerine bakıldığında, uluslararası koruma başvurusu yapan göçmenler arasında, Afganistan'dan gelenler ilk sırada yer almaktadır. Türkiye'nin Afganistan'dan göç ile gelen göçmenler için hem bir hedef ülke hem de transit ülke konumunda olması, uluslararası korunma arayışında olan Afganların Türkiye'ye göçlerinde etkili olmaktadır.

Şekil 2: Yakalanan düzensiz göçmenler (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2022)

Göç İdaresi verilerine bakıldığında, Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmenler arasında Afgan göçmenler ilk sırada yer almaktadır. Afganistan coğrafyasında yaşanan çatışmalar, iç karışıklıklar, politik ve ekonomik nedenlerle birlikte özellikle ABD müdahalesini izleyen süreçle birlikte 2003 yılından itibaren Afganistan’dan yoğun bir göç dalgası Türkiye’ye gelmiştir. Bu göç dalgası, yakın dönemde yaşanan bazı zorunlu göç dalgalarından farklı bir şekilde “örneğin 2011’den itibaren Suriye’den ya da 1989’da Kuzey Irak’tan yayılanlardan farklı olarak, ani ve yoğun biçimde birdenbire yaşanmamış, dalga dalga yayılarak devam etmiştir” (Bozok & Bozok, 2018, s. 417). 1979 yılında Sovyetlerin Afganistan’ı işgal etmesi ile başlayan ve kırk yılı aşan süreç milyonlarca Afgan göçmenin dünyanın pek çok ülkesine göç etmesine sebep olmuştur. “Afgan mültecilerin Türkiye ile teması 1979 yılında Afganistan’ın Sovyet İşgaline dayanmaktadır. TBMM’nin 1982 yılında çıkardığı “Afganistan’dan Pakistan’a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye’ye Kabulü ve İskânına Dair Kanunun” ilk maddesinde Türk soylu Afgan ailelerinin Türkiye’ye yerleşmek isteyenlere imkân vermektedir” (Kahraman, 2017, ss. 142-143). Kırk yılı aşan bu süreçte göç, Bozok ve Bozok’un (2018) dediği gibi “dalga dalga yayılarak devam etmiştir.” Afganistan’daki, işgaller, çatışmalar, iç karışıklıklar, güvensiz bir biçimde yaşamı sürdürmeye ve yaşama tutunmaya çalışan Afgan göçmenleri göçe zorlamaktadır.

Yöntem

Çalışmada Van üzerinden giriş yaparak Ankara’ya gelen ve burada yaşayan 20 Afgan göçmenle derinlemesine görüşmeler yapılmış, göçmenlerin göç deneyimleri ve özellikle Ankara’da yaşamlarını devam etme süreçleri ve yaşadıkları semtte/mahallede kendileri gibi göçmen olan kişilerle aile, akraba, arkadaş bağlantıları gibi mikro iletişim ağları ve bağları üzerine görüşülmüştür. Yerinden göç etmek zorunda kalan insanlar, yaşamış oldukları ekonomik sıkıntılar, terör, güvenlik sorunları ve iç çatışmaların etkisiyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Araştırma kapsamında görüşme yapılan Afganistan’dan Türkiye’ye göç eden ve yerleşen göçmenlere, Kartopu Örneklem Tekniği ile ulaşılmıştır. Kartopu Örneklem Tekniği ile kişiden kişiye ve kişilerden de durumlara (Baltacı, 2018, s. 246) ulaşılmaktadır.

Bulgular

Araştırma kapsamında Ankara il merkezinde 14 kadın ve 6 erkek katılımcı ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaşları 19 ile 45 arasında değişmektedir. Katılımcıların tamamı önce Van’a daha sonra Ankara’ya

geldiklerini belirtmişlerdir, Türkiye'ye gelme ve burada kalma süreleri 3 ile 7 yıl arasında değişmektedir. Katılımcıların tamamı Türkçe konuşmaktadırlar. Kadınların büyük çoğunluğu göç esnasında evli ve çocuk sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Görüşme yapılan kadınların 10'u evli, 3'ü bekâr, 1'i ise duldur. Görüşme yapılan evli kadınların hepsi çocuk sahibidir. Sahip olunan çocuk sayısı 2 ile 6 arasında değişmektedir. Katılımcı erkeklerin 2'si evli, 4'ü ise bekar. Evli olan 2 erkek, çocuk sahibidir.

Katılımcı göçmenlerin bazıları isimlerini söylemek istememişlerdir. 6 yıldır Türkiye'de yaşadığını belirten bir kadın, diğer göçmen kadınlarla görüşme yapmamızda bizlere yardımcı olmuştur. Göçmenlerin neredeyse tamamı geçim sıkıntısı yaşadıklarını, evli olan kadınlar, eşlerinin geçici işlerde çalıştığını, eşlerinin iş bulma gücünü çaktığını belirtmişlerdir. Göçmen erkeklerin 3'ü işsiz olduklarını işi olanlar ise geçici işlerde ve sigortasız çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Göç kararı almada ve yerleşim yeri belirlemede, katılımcı göçmenlerin Ankara'da yaşamayı tercih etme sebeplerinin başında, kendilerinden önce Ankara'ya gelen ve burada yaşayan akrabalarının, tanıdıklarının olması önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşmelerimiz sırasında 35 yaşında olan ve 5 çocuğu bulunan bir kadın, "Savaş ve vahşet yüzünden Türkiye'ye kaçtık" derken, önce İran'a daha sonra İran'dan Van'a geldiklerini, Van'da 23 gün kaldıktan sonra Ankara'ya geçtiklerini anlatmıştır. Neden Van'da kalmadıkları kendisine sorulduğunda ise kendilerinden önce erkek kardeşinin göç ettiğini ve kardeşinin o zaman Ankara, Dışkapı'ya yerleştiğini ifade etmektedir. 6 yıl önce Türkiye'ye geldiklerinde, Van'da kalmak istediklerini ancak kardeşinin kendilerini Ankara'ya çağırıldığını anlatırken "burada Dışkapı diye bir yer var, burada bizim gibi Afganlar yaşıyor, Küçük köyümüz gibi burası" dediğini böylece Ankara'ya geldiklerini ve burada yaşamaya karar verdiklerini belirtmektedir.

22 yaşında ve bekar olan bir erkek katılımcı, ilk defa Türkiye'ye geldiğinde 17 yaşında olduğunu ve çok zorlu yollardan geçtiğini söylerken Ankara'da yaşamak istemesinin sebebini burada arkadaşlarının ve akrabalarının olmasına bağlamaktadır. 25 yaşında olan eniştesinin kendinden önce Ankara'ya gelmiş olması ve onu da yanına çağırması ile başlayan süreç, zorluklarla dolu olsa da bugün Ankara'da birlikte yaşadıklarını anlatırken Afganistan'da olan ablası ve yeğenlerini de getirmek istediklerini ifade etmektedir.

22 yaşında, evli ve 4 çocuklu bir katılımcı (eşi ve çocukları Afganistan'dadır) akrabaları ve arkadaşları Türkiye'ye geldikten sonra, Türkiye'ye gelme kararı verdiğini belirtmektedir.

Görüşmelerimiz sırasında kardeş olduklarını söyleyen iki genç kadın (yaşları 18 ve 19), kendilerinden önce ağabeylerinin Türkiye'ye geldiğini, ağabeylerinin, yerleşim süreçlerini tamamladıktan sonra da kendilerini çağırıldığını belirtmişlerdir.

Genel olarak katılımcıların Ankara'ya gelme ve Ankara'da yaşamaya devam etme sebeplerinin başında, kendilerinden önce göç eden yakınlarının olması gelmektedir. Görüşme yaptığımız Afgan göçmenler için Ankara, akrabalarının olduğu ya da aralarında akrabalık bağı olmasa bile Afganistan'dan tanıdıklarının olduğu, kendilerini "yalnız hissetmedikleri ve güvende oldukları" kent anlamına geliyordu. Görüşmeciler arasında, bir kişi hariç, başka kentlerde yakınları olanlar yoktu. Kardeşi İstanbul'da yaşayan bu göçmen kadın, kendisi ve ailesinin İstanbul'da yaşamayı düşünmediklerini çünkü orada sadece kardeşini tanıdığını, yakınlarının çoğunun ise Ankara'da yaşadığını belirtirken, İstanbul'un kendileri için çok karmaşık bir yer olduğunu da ifade etmiştir. "Tıpkı köyden kente göç olgusunda olduğu gibi sınır ötesi göç kararı almında ve yerleşim yeri seçiminde daha önce göçe karar veren ve göç eden akrabalarla iletişim, onların yardım ve deneyimlerini değerlendirme, yerleşim yeri belirlemede, önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır" (Vargün, 2019, s. 140). Göç etme kararıyla başlayan süreç, sonrasında gidilecek yerin belirlenmesi ve yerleşim yerinin seçilmesi gibi hayati

adımların atılmasında, akrabalık ve hemşerilik bağları yardımlaşmanın ve iletişimin kurulmasında önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenler, yerleşim yeri belirlemede en önemli etkenin aile üyeleri ve akrabalarının olduğuna dikkat çekmişlerdir. Ayrıca görüşmeler sırasında göçmenlerin vurguladığı bir başka nokta ise Ankara Dışkapı'da kendileri gibi çok fazla Afgan göçmen olduğu ve Dışkapı'nın her yere çok yakın mesafede (kendi ifadeleridir) olmasıdır. İkamet edilen yerleşim biriminin şehir merkezinde olması, göçmenler tarafından tercih edilen bir durumdur.

Dışkapı, Ankara'nın Altındağ ilçesine bağlı bir semttir. Ankara özelinde değerlendirecek olursak, Altındağ ilçesi yoğun göç alan bir bölgedir. Tarihsel süreç içerisinde Ankara, başkent olması ile hızlı bir kentleşme hareketine sahne olmuştur. İç göçle Ankara'ya gelen göçmenler, yerleşim için ilk olarak Altındağ Tepesi'ni seçmişler ve böylece gecekondulaşma başlamıştır. 1950'lerde Altındağ'da Atıfbey, Yenidoğan, Hıdırlıktepe, Aktaş gibi gecekondu bölgeleri oluşmuştur. 70'lere gelindiğinde ise Ankara'nın nüfusu bir milyonu bulmuş ve 2000'li yılların başlarında Altındağ ilçesi için yeniden imar çalışmalarına başlanmıştır (Akalın, 2017, ss. 16-17).

1940'lı yıllarla başlayan iç göçle birlikte göçmenler, kent merkezine yönelmiş, kent merkezinde bulunan plan dışı alanlara gecekondu yapılarak buralara yerleşmişlerdir. Yüksekliği nedeniyle bir eşik oluşturduğu için Jansen Planı'nda yerleşme dışı bırakılan Altındağ tepesi ve daha sonrasında çevresi göçmenlerin yerleşim alanı haline gelmiştir. Ankara İli ve Altındağ İlçesindeki nüfus değişimlerine baktığımızda; özellikle iki kırılma dönemi olan 1960-1970 yılları arası ile birlikte 1970-1980 yılları arası dikkat çekmektedir. 1960-1970 yılları arası dönemde Ankara nüfusu 1.6 katına çıkarken Altındağ İlçesinin nüfusu ise 2.2 katına çıkmıştır. İkinci kırılma dönemi olan 1970-1980 yılları arasında ise Ankara nüfusu 1.4 katına çıkarken Altındağ İlçesi ise 1.8 katına çıkmıştır (Bektaş & Yücel, 2013). Altındağ ilçesi bugün sadece iç göçle kente göçen göçmenleri sınırları içerisinde barındırmakla kalmayıp, Afganistan, Suriye, Irak gibi ülkelerden gelen göçmenleri de kendine çekmiştir. Çeşitli dönüşümlere sahne olan ilçe, özellikle Siteler Sanayi Bölgesi'nin sınırları içinde olmasının da etkisiyle göçmenleri kendine çekmiş ayrıca ilçede 2013 yılıyla birlikte başlayan kentsel dönüşüm süreciyle eski hane sahipleri göç etmiş ve hane sahiplerinin yerine Afganistan, Suriye gibi ülkelerden gelen göçmenler yerleşmişlerdir. Altındağ Dışkapı'daki Afgan göçmenlerin bazılarının oturma izni alma konusunda sorunlar yaşamaları, onların eğitim, sağlık, çalışma gibi hak ve hizmetlere erişme konularında da sıkıntılar yaşamalarına sebep olmaktadır.

Katılımcılara, yerleşim birimi ve komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesi çerçevesinde herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda komşuluk ilişkilerinde sorun yaşamadıklarını hatta kimi zaman komşularının kendilerine yiyecek ve giyecek yardımlarında bulduklarını ifade etmişlerdir. Göçmenler yaşadıkları yerleşim biriminde kendileri gibi Afganistan'dan gelen göçmenlerle daha çok iletişim halinde olduklarını, kendilerine gelen herhangi bir yardımlaşma pratiği kapsamında bunları yakınları ve komşuları ile paylaştıklarını ifade etmişlerdir.

Göç deneyimleri açısından travmatik hikayelere sahip olan katılımcılar Afganistan'da yaşanan sorunlar yüzünden geri dönmek istemediklerini belirtirken, geride kalanlar için özlem ve endişe duyduklarını ifade etmişlerdir. Yakınlarını da bir gün Türkiye'ye getirmek istediklerini belirten katılımcılar, Türkiye'de bir yaşam kurduklarını ve artık burada yaşamlarını sürdürmek istediklerini ifade etmişlerdir. "Özellikle yeniden yerleşme sürecinde akrabalarını izleyen ve onların yerleştikleri mahallelere, diğer akraba ve tanıdıklarıyla yerleşen ve bu sürece uyumlanmaya çalışan göçmenler için geri dönüş zorlu bir süreçtir" (Vargün, 2019, s. 149).

Sonuç

Ankara Dışkapı'da yaşayan Afgan göçmenler özelinde düşünüldüğünde

Network teorisinin Afgan göçünü açıklayabildiği görülmektedir. Akrabalık, arkadaşlık, aile bağları gibi göçmen ağları, göçün akışının Türkiye üzerine yönelmesine sebep olmuştur. Afgan göçmenlerin çoğunlukla belirli mahallelerde yaşamayı tercih etmeleri dikkat çekicidir. Aynı yerleşim yerinde kurulan sosyal ilişkiler, akraba, aile, arkadaş bağlantıları gibi “mikro ilişkiler ve etkileşimler” şeklinde ifade edilen bağlantılar Afgan göçmenlere, yardımlaşma gibi önemli kaynakları sağlamaktadır. Bu durum Afgan göçmenler açısından Türkiye’yi göçe elverişli ve güvenli bir hale getirmektedir. Ayrıca Türkiye’nin Afganistan’dan göç ile gelen göçmenler için hem bir hedef ülke hem de transit ülke konumunda olması, uluslararası korunma arayışında olan Afganların Türkiye’ye göçlerinde etkili olmaktadır.

Dünya üzerinde tüm toplumları ilgilendiren bir konu olarak göç, çok çeşitli boyutları olan bir olgudur. Göç sadece fiziki olarak bir yer değiştirme ya da coğrafi olarak bir hareketlilik değil sosyal boyutları olan bir konudur. Göçmenlerin yerleşim yeri belirleme ve göçe karar verme süreçlerinde özellikle yakınlarından, akrabalarından, ailelerinden ve arkadaşlarından etkilenecek kendilerinden önce göç etme kararı alan ve göç eden öncü göçmenleri takip ederek yerleşim birimi belirledikleri görülmektedir.

Afganistan’da yıllardır bitmeyen çatışmalar, savaş, can güvenliği sorunları, ekonomik sıkıntılar insanları göç etmeye zorlamıştır. Afgan göçmenler açısından Türkiye’ye göçün ve Ankara’ya yerleşimin temelinde, kendilerinden daha önce Türkiye’ye göç eden yakınlarının olması bulunmaktadır. Neden Altındağ, Dışkapı’ya yerleştiniz diye sorulan soruya; kardeşinin kendilerini Ankara’ya çağırırken “burada Dışkapı diye bir yer var, burada bizim gibi Afganlar yaşıyor, Küçük köyümüz gibi burası” dediğini söyleyen göçmen kadının cevabı oldukça manidardır. Göçmenler için akrabalarının ya da tanıdıklarının olduğu yerleşim birimi, “kendilerini yalnız hissetmedikleri ve güvende oldukları” yerdir.

Yapılan görüşmelerde göçmenler, göçe karar verdiklerinde aslında ne tür zorluklar yaşayabileceklerini bildiklerini ama bunu göze alarak göç sürecini başlattıklarını ifade etmişlerdir. Zorunlu bir göç çeşidi olan Afgan göçü, aniden gerçekleşmeyen ve tedrici oluşan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. İletişim ağlarını kullanan göçmenler, kendilerinden önce göç eden yakınlarının yaşadıkları zorlukları bildiklerini anlatırken, kendilerinin de zaman zaman o zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. 25 yaşında olan bir erkek katılımcı, göç sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaştığını ve bu zorlu süreçleri, hatırlamak bile istemediğini söylemiştir. Görüşme yapılan erkek göçmenlerin tamamı geçici işlerde çalıştıklarını, bu işleri de kendileri gibi geçici işlerde çalışan yakınları aracılığıyla bulduklarını ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan kadınlardan biri hariç hiçbiri, bir işte çalışmamaktadır. Dışkapı’nın merkezde olması ve daha önce de söylediğimiz gibi kendilerinden önce göç eden yakınlarının burada ikamet etmeleri, Afgan göçmenleri buraya yönlendirmektedir. Dışkapı’nın “sıcak ve her yere yakın olduğuna” dikkat çeken göçmenler, istedikleri yere yürüyerek gidebildiklerini de ifade etmişlerdir. Kadın ya da erkek ayrımına gitmeden Afgan göçmenler için göç, ne kadar zorlu olursa olsun, bildikleri, zorluklarına yakınları vasıtasıyla geçmişten aşına oldukları, içinde kendi tarihsel ardını ve kültürel bağlarını da getiren bir süreçtir.

Göç nedenleri kadar sonuçları açısından da önemli bir konudur. Göç sadece fiziksel olarak bir yer değiştirme, bir hareket hali değildir. Göçmen gittiği yere tüm değerlerini beraberinde götürür. Bu yüzden ki göç, kültürel ve toplumsal etkileri olan bir olgudur.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akalın, M. (2017). Kentsel Dönüşüm Projelerinin Suç Oranlarına Etkilerinin Değerlendirilmesi: Ankara/Altındağ Örneği. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 5-33.
- Akgür, Z. G. (1997). *Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970-1993)*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bektaş, Y., Yücel C. (2013). Ankara-Altındağ Tepesi Gecekondu Bölgesi'nde Mekansal Ayrışmanın Gözlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Megaron*, 8(2), 115-129.
- Bozok, N., Bozok, M. (2018). "Göçmen İstekleri" Yaklaşımı Işığında Beykoz, Karasu Mahallesi'deki Refakatsiz Afgan Göçmen Çocukların Yaşamlarını Sürdürme Mücadeleleri. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 5(2), 416-440.
- Buffoni, L. (2017). Küreselleşmiş Koşullarda Yoksulluğu Yeniden Düşünmek. A. Giddens (Ed.). *Sosyoloji Başlangıç Okumaları*, (G. Altaylar, Çev.). Say Yayınları.
- Castles, S., Miller, M. J. (1998). *The Age of Migration*. Mcmillan.
- Castles, S., Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (B. U. Bal, İ. Akbulut, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulaşımı Toplumsal Alanlar* (A. Z. Gündoğan, Çev.). Bağlam Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Çev.). Kırmızı.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2022). Erişim Adresi: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>
- Gurak, D. T.; Caces, F. (1992). Migration Networks and The Shaping of Migration Systems. *International Migration Systems: A Global Approach*, 150-176.
- Kahraman, F. (2017). Karanlıkta Kalanlar: Türkiye'de Bulunan Afganlı Mültecilerin Durumu. Ş. Aslan, & C. (Ed.). *Current Debates In Sociology & Anthropology*, 141-151. IJOPEC Publication Limited.
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri: Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*. Dipnot Yayınları.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3, 47-57.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (O. Akınbay, D. Kömürçü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J. E. (2014). Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi. (S. Dedeoğlu, B. Oskay, Ç. Özbek, İ. Sirkeci, M. M. Yüceşahin, Çev.). *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*, Nobel.
- Perruchoud, R., Redpath, J. (2009). *Uluslararası Göç Hukuku, Göç Terimleri Sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, 18.
- Tutar, H., Özyakışır, D. (2013). Tra2 Bölgesinden İstanbul'a Göç Hareketlerinin Nedenlerine İlişkin Bir Araştırma. *Sosyoloji Konferansları*, 47 (2013-1), 31-58.
- UNHCR, (2022), Syria Refugee Response, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>
- Türkiye Göç Raporu. (2016). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Vargün, B. (2019). Migrant Women in Van: Home and Daily Life, As A Reflection On Belonging, M. Bulut, K.Şahin (Ed.). *Anthropological Perspectives on Transnational Encounters in Turkey: War, Migration and Experiences of Coexistence*, Transnational Press.
- Yalçın, C. (2004), *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.
- Zolberg, A. R., (1981). International Migrations In Political Perspective, In: *Global trends In Migration Theory and Research on International Populations Movements*. Kritz, M.M. Keely, C. B. Tomas, S. M. (Ed.). Staten Island, N. Y.:Center for Migration Studies.

Hakem Değerlendirmesi: Dış, bağımsız.

Yazar Katkıları:

Birinci yazar: %50

İkinci yazar: %50

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions:

First Author: %50

Second Author: %50

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.